

Spis treści

<i>Wprowadzenie</i>	7
Katarzyna Doliwa <i>O pojmowaniu pojęć prawnych</i>	13
Adam W. Olejniczak <i>Język prawny w prawie polskim.</i> <i>Ustawodawca dla profesjonalistów czy obywateli?</i>	27
Jacek Sobczak <i>Język uzasadnień orzeczeń sądowych</i>	47
Michał Bartoszewicz <i>Siatka pojęć dotyczących statusu języka w państwie</i>	69
Adam Jakuszewicz <i>Zasada poszanowania różnorodności językowej</i> <i>w prawie Unii Europejskiej</i>	79
Justyna Matusiak <i>Administracja elektroniczna – problemy siatki pojęciowej</i>	105
Maria Gołda-Sobczak <i>Odpowiedzialność karna za zniewagę. Uwarunkowania językowe</i>	125
Marcin Brzezowski <i>Ostatnie zmiany w zakresie procedury karnej w perspektywie precyzji</i> <i>języka ustawodawcy jako warunku sine qua non dla prawidłowego</i> <i>odtworzenia ratio legis instytucji procesowych</i>	143
Dorota Ambrożuk <i>Teksty autentyczne umów międzynarodowych jako podstawa wykładni</i> <i>(na przykładzie konwencji dotyczących umowy przewozu)</i>	161
Artur Nowak-Far <i>Model wykładni prawa Unii Europejskiej a komunikacyjna jakość jego</i> <i>przepisów</i>	177

Karol Smoter

Język, systematyka czy cel aktu prawnego? O wykładni postanowień podatkowych Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej 197

Krystyna Mazur

Ustroje majątkowe małżeńskie w prawie cywilnym własnym (derecho foral) wybranych wspólnot autonomicznych Królestwa Hiszpanii 215

Wprowadzenie

Prawo z natury jest „zjawiskiem językowym”¹. Stanowione jest w postaci sformalizowanego tekstu (aktu normatywnego) i jako takie jest komunikowane adresatom. Praca z tekstem jest więc wpisana w charakter zawodu prawnika. Na wszystkich etapach zajmowania się prawem musi on rozstrzygać złożone zagadnienia związane z posługiwaniem się językiem, pojawiające się zarówno na etapie tworzenia, jak i stosowania prawa. Ponadto współcześnie prawo coraz częściej postrzegane jest jako zjawisko komunikacyjne, które w złożonej rzeczywistości społecznej zapewnia wymianę informacji dotyczących norm i wartości między wieloma podmiotami o różnym charakterze. Komunikacyjny wymiar prawa nabiera szczególnego znaczenia w kontekście pogłębiającej się współpracy międzynarodowej oraz funkcjonowania struktur ponadnarodowych.

Tom, który oddajemy do rąk Czytelników, zawiera artykuły na temat szeroko rozumianych relacji pomiędzy prawem a językiem. W polu zainteresowania autorów znajdują się zagadnienia związane z właściwościami języka prawnego i prawniczego oraz osobliwościami tekstów prawnych. Wiele miejsca poświęcono problematyce wykładni prawa. Poszczególne problemy zostały przedstawione z perspektywy właściwej dla danej dyscypliny nauk prawnych. Kluczowym zagadnieniem podejmowanym przez autorów jest także pytanie, czy istnieje możliwość osiągnięcia większego stopnia zrozumiałości tekstów prawnych, by uniknąć zarówno wymiernych, jak i niewymiernych kosztów ich niejasności. W tym kontekście autorzy uwypuklają rolę kompetencji merytorycznej oraz językowo-stylistycznej w procesie tworzenia i rozumienia tekstów prawnych.

Monografię otwiera tekst Katarzyny Doliwy *O pojmowaniu pojęć prawnych*, którego przedmiotem jest ukazanie istoty pojęć prawnych w perspektywie historycznej. Autorka uwypukla związki pomiędzy rozwojem prawnoznawstwa a charakterystycznymi dla danej epoki prądami filozoficznymi. Zauważa, że wspólnym mianownikiem myśli wielu teoretyków prawa na przestrzeni wieków było przekonanie, że prawo jest tworem naturalnym, a pojęcia prawne mają charakter uniwersalny, niezależny od czynników kulturowych, przez co wykazują podobieństwo do kluczowych pojęć nauk ścisłych. Przełomowe zmiany w badaniu i opisie zjawisk prawnych przy-

¹ T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2012, s. 66.

niósł natomiast „zwrot lingwistyczny” w filozofii, wiążący się z przyjęciem tezy o samodzielności języka. Przedstawiciele prawoznawstwa uświadomili sobie rolę języka w kreowaniu rzeczywistości społecznej oraz uznali, że wypowiedzi języka stanowią sedno badanych i opisywanych zjawisk.

Specyfika oraz podstawowe cechy języka prawnego zostały omówione w artykule Adama W. Olejniczaka *Język prawny w prawie polskim. Ustawodawca dla profesjonalistów czy obywateli?* Autor postrzega rolę prawnika stosującego prawo jako tłumacza języka prawnego na język prawniczy i etniczny, a także języka etnicznego na język prawniczy. Opierając się na przykładach zaczerpniętych z ustawodawstwa z okresu międzywojennego, autor formułuje tezę, że język prawny nie musi w szerokim odbiorze społecznym kojarzyć się z językiem hermetycznym, niezrozumiałym dla obywateli.

Artykuł Jacka Sobczaka dotyczy zagadnień charakteru i komunikatywności języka uzasadnień orzeczeń sądowych. Ponadto autor podejmuje niektóre problemy dotyczące kwalifikacji oraz ochrony orzeczeń sądowych na gruncie prawa autorskiego. Zauważa, że uzasadnienie sądowe jest dokumentem sporządzonym w języku prawniczym, stanowiącym wariant języka etnicznego. Za pośrednictwem tego dokumentu prawnicy komunikują się nie tylko z prawnikami, lecz także ze stronami postępowania, nieposiadającymi wykształcenia prawniczego. Niemniej jednak autorzy uzasadnień sądowych coraz większą wagę przywiązują do precyzji argumentacji prawniczej, coraz mniejszą zaś do komunikatywności wywodów. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest chęć zaimponowania wiedzą prawniczą oraz erudycją sądom wyższych instancji. W konsekwencji uzasadnienia orzeczeń stają się dłuższe, a zarazem mniej zrozumiałe dla społeczeństwa.

Kolejne dwa artykuły zostały poświęcone problematyce regulacji prawnego statusu języka. Celem opracowania Michała Bartoszewicza – *Siatka pojęć dotyczących statusu języka w państwie* – jest przegląd określeń języka występujących zwłaszcza na poziomie konstytucyjnym oraz próba rekonstrukcji treści najczęściej spotykanych kwalifikacji języka. W szczególności autor skupia się na znaczeniu i zakresie terminów „język państwowy”, „język urzędowy” i „język narodowy”, a także analizuje relacje zachodzące między tymi pojęciami. Z kolei w artykule Adama Jakuszewicza *Zasada różnorodności językowej w prawie Unii Europejskiej* została omówiona problematyka regulacji statusu języków w prawie unijnym. Autor argumentuje, że możliwie najpełniejsza realizacja zasady poszanowania różnorodności językowej przez Unię Europejską jest niezbędna w celu zagwarantowania równości wszystkich państw członkowskich oraz zapewnienia obywatelom

UE pełnego uczestnictwa w demokratycznych procesach na poziomie unijnym i efektywnego korzystania z przysługujących im praw. Jednocześnie autor podkreśla, że realizacja zasady różnorodności językowej wiąże się z licznymi trudnościami, przez co doznaje liczących wyjątków i ograniczeń, wynikających zarówno z norm prawnych regulujących kwestię statusu języków w UE, jak i z praktyki funkcjonowania instytucji UE, gdzie w coraz większym stopniu dominuje język angielski.

Tekst Justyny Matusiak *Administracja elektroniczna – problemy siatki pojęciowej* stanowi analizę problemów związanych z terminologią stosowaną w regulacjach prawnych dotyczących administracji elektronicznej. Autorka koncentruje się na przedstawieniu wątpliwości i problemów natury prawnej, związanych z definiowaniem pojęć kluczowych dla tego zagadnienia, tj. eGovernment, eGovernance czy eDemocracy, ale również występujących na gruncie wybranych aktów prawnych, czyli ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, ustawy o informatyzacji podmiotów realizujących zadania publiczne oraz ustawy o dostępie do informacji publicznej.

Następne dwa teksty dotyczą zagadnień relacji prawa i języka ujmowanych z perspektywy prawno-karnej. W artykule Marii Sobczak *Odpowiedzialność karna za zniewagę. Uwarunkowania językowe* zostały omówione znamiona przestępstwa zniewagi, będącej jednym z czynów zabronionych, których narzędziem najczęściej jest język. Autorka przedstawiła poszczególne klasyfikacje zniewag wypracowane w nauce prawa, wskazując, że wśród obelg i inwektyw mogą znaleźć się określenia należące do słownictwa systemowo wartościującego, w którego ramach można wyodrębnić nazwy ludzi o niskim poziomie intelektualnym i moralnym oraz nazwy dotyczące zbiorowości postrzeganej jako zwielokrotnione zło. Ponadto do kategorii określeń znieważających zaliczane są określenia, które negatywnie wartościują cechy charakteru, a także wskazują na godne potępienia działanie przeciwnika. Użyte wyrazy, zarówno wypowiedziane, jak i przekazane pisemnie, niezależnie od formy przesadzają o tym, że wypowiedź ma charakter znieważający.

W artykule *Ostatnie zmiany w zakresie procedury karnej w perspektywie precyzji języka ustawodawcy jako warunku sine qua non dla prawidłowego odtworzenia ratio legis instytucji procesowych* Marcina Brzozowskiego zostały natomiast poruszone zagadnienia precyzji języka ustawodawcy w kontekście najnowszych zmian w procedurze karnej, które dotyczą bezwzględnych przyczyn odwoławczych oraz przedmiotu kasacji. Na kanwie tych regulacji omówiono zagadnienie rekonstrukcji

normy prawnej i wpływ języka używanego przez ustawodawcę na prawidłowość jej odtworzenia.

Kolejne artykuły poświęcono zagadnieniu wykładni prawa międzynarodowego. Przepisy prawne zawarte w umowach międzynarodowych są wyrazem konsensusu wypracowanego przez państwa tworzące daną konwencję. Często wiąże się to z używaniem terminologii odmiennej od stosowanej w krajowych porządkach prawnych, co rodzi szereg problemów interpretacyjnych. W artykule *Teksty autentyczne umów międzynarodowych jako podstawa wykładni (na przykładzie konwencji dotyczących umowy przewozu)* Doroty Ambrożuk zostały omówione problemy związane z koniecznością posługiwania się w procesie wykładni umów międzynarodowych tekstami autentycznymi. Autorka formułuje tezę, że w przypadku niezajomości języka lub języków autentycznych przez organ stosujący prawo, należałoby, o ile prawo krajowe na to zezwala, odwołać się do opinii biegłych z zakresu danego języka lub języków autentycznych konwencji, żeby ustalić znaczenie użytych pojęć. Ze względu na zasadę *iura novit curia* biegli nie mogą natomiast dokonywać ustalenia normy prawnej wynikającej z konwencji. Ta ostatnia czynność należy wyłącznie do sądu lub innego organu orzekającego, który winien stosować przy tym także inne niż językowa metody wykładni, wskazane w Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów.

Szczególne problemy dotyczące wykładni prawa pojawiają się na gruncie prawa Unii Europejskiej, które opiera się na zasadzie równouprawnienia i autentyczności wszystkich wersji językowych aktów prawa unijnego. W artykule *Model wykładni prawa Unii Europejskiej a komunikacyjna jakość jego przepisów* Artur Nowak-Far wskazuje obszary, w których komunikacyjna jakość przepisów prawa Unii Europejskiej okazała się niewystarczająca oraz dokonuje analizy orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE w celu ustalenia, jaki model wykładni przyjmowany jest w tego rodzaju przypadkach. Autor zauważa, że Trybunał skutecznie wykorzystuje możliwości, jakie daje zasada równouprawnienia i autentyczności wszystkich wersji językowych aktów prawa unijnego. Istotną cechą jego orzecznictwa jest wyraźna intencja odwołania się do „ducha i celów” regulacji, czyli do wykładni celowościowej. Ponadto Trybunał dąży do zróżnicowania negatywnych skutków owych błędów w taki sposób, by najbardziej chronione były prawa jednostek, zaś w mniejszym stopniu interesy państw członkowskich.

Z kolei przedmiotem rozważań Karola Smotera w artykule *Język, systematyka czy cel aktu prawnego? O wykładni postanowień podatkowych Trak-*

tatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej jest problematyka metod wykładni najważniejszych postanowień podatkowych ustanowionych w ww. Traktacie. W odróżnieniu od norm krajowego prawa podatkowego, przy interpretacji których pierwszorzędą rolę odgrywa metoda wykładni językowej, wykładnia unijnych przepisów podatkowych ujętych w Traktacie dokonywana jest przede wszystkim w oparciu o wykładnię celowościową i systemową. Świadczy o tym bogate orzecznictwo TSUE, które stało się przedmiotem analizy.

Problematyka tłumaczeń tekstów prawnych została poruszona w artykule Krystyny Mazur pt. *Ustroje majątkowe małżeńskie w prawie cywilnym własnym (derecho foral) wybranych wspólnot autonomicznych Królestwa Hiszpanii*. Autorka podkreśla, że dla sporządzenia tłumaczeń specjalistycznych z zakresu prawa niezbędna jest znajomość nie tylko terminologii prawniczej, lecz także szerszego kontekstu prawnego, tj. podstawowych regulacji danej instytucji w systemie prawnym, którego dotyczy tekst będący przedmiotem przekładu. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, gdy na terenie danego kraju obowiązują regulacje prawne stanowione przez prawodawcę regionalnego, jak ma to miejsce w przypadku majątkowego prawa małżeńskiego, regulowanego przez wspólnoty autonomiczne w Hiszpanii.